

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-73>

УДК 658.5.016.7:339.9.012

Горященко Ю.Г., Пильгун А.Р., Швець А.М.
Університет митної справи та фінансів

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. В статті проведено дослідження напрямів управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств за допомогою інноваційних підходів. Виявлено, що використання збалансованої системи показників та застосування інноваційних підходів у сфері зовнішньоекономічної діяльності підприємств сприятиме удосконаленню процесу прийняття стратегічних і тактичних рішень та оптимізації діяльності підприємств. Ведення комплексної інноваційної діяльності є вагомим фактором успішної підприємницької ініціативи та отримання конкурентних переваг над іншими суб'єктами підприємницької діяльності. За умов глобальної кризи саме інноваційна діяльність має стати осередком розробки та впровадження здобутків науково-технічного прогресу. Це актуалізує розробку дієвих заходів з оптимізації управління інноваційною діяльністю вітчизняних підприємств в умовах постійно повторюваних фінансово-економічних криз.

Ключові слова: інновації, зовнішньоекономічна діяльність підприємств, управління, експорт, імпорт.

Horiashchenko Yuliia, Pilgun Alena, Shvets Anastasia
University of Customs and Finance

INNOVATIVE APPROACHES IN THE MANAGEMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES OF ENTERPRISE

Summary. The article considers a comprehensive study of the directions and innovative approach in the management of foreign economic activity of enterprises. It is revealed that the application of an innovative approach and the use of a balanced system of indicators in the field of foreign economic activity of enterprises will contribute to improving the process of making strategic and tactical decisions and optimizing the activities of enterprises. Conducting a comprehensive innovation activity is a significant factor in a successful entrepreneurial initiative and obtaining competitive advantages over other business entities. In the context of a global crisis, it is innovation that should become the center of development and implementation of achievements of scientific and technological progress. This actualizes the development of effective measures to optimize the management of innovative activities of domestic enterprises in the context of the financial and economic crisis. Summarizing the existing approaches to assessing innovation potential and taking into account the need to take into account the influence of environmental factors, when analyzing the state of innovation potential of an enterprise, it is necessary to distinguish two main components of the resource, including all resources that are sources of ensuring innovation and determine the ability of the system to implement it; procedural, which, on the one hand, includes internal factors that are stimulators of innovative changes, and on the other – determines the ability of the organization to adapt to environmental factors that can create both favorable and unfavorable conditions for the use of innovation resources available to the enterprise. Identifying and evaluating in the structure of innovation potential the component of external conditions (interface component) allows you to overcome one of the most significant shortcomings of most existing methods (overestimating your own innovation capabilities through underestimating external threats) and allows you to determine the level of innovation activity not to carry out a separate analysis of the external environment of the organization, based on the fact that the assessment of factors that directly affect the intensity of innovation activity of the enterprise, is taken into account in the complex indicator of innovation potential of the enterprise.

Keywords: innovations, foreign economic activity of enterprises, management, export, import.

Постановка проблеми. Одним із видів діяльності підприємств є вихід на зовнішні ринки товарів і послуг, який характеризує новий рівень розширення підприємницької діяльності. Крім того, в сучасних умовах все більшого значення набуває інноваційна діяльність, яка також є ідентифікатором розвитку господарської діяльності підприємств та сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності суб'єкта та його предмета діяльності. Своєю чергою, ринкова економіка встановлює ряд показників, які впливають на розвиток зовнішньої торгівлі в країні. Завдання держави полягає у створенні відповідних умов для ведення зовнішньоекономічної діяльності.

На сьогодні перед Україною стоїть завдання переходу «до експорту наукомісткої інноваційної продукції для сталого розвитку та успіху на світових ринках», що задекларовано в Експортній стратегії України «Дорожня карта стратегічного розвитку

торгівлі 2017–2021» [12], яка була розроблена за технічної підтримки Міжнародного торговельного центру. Тому використання інновацій у зовнішньоекономічній діяльності підприємств та їх роль в удосконаленні системи управління є актуальним питанням, яке потребує дослідження та виокремлення обґрунтованих напрямів вирішення.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичні та практичні аспекти вище окресленої проблеми досліджені у роботах таких учених, як: Гаркуша О.О., Дунська А.Р., Васильєва Л.М., Близнюк Т.П., Зорін О.А., Ксендзук В.В., Гордолов В.Ю., Касич А.О., Любич Б.Б., Каширнікова І.О., Федоренко В.Г. та ін.

Метою статті є дослідження напрямів управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств за допомогою інноваційних підходів та вироблення ефективних рішень щодо розвитку експорту вітчизняної продукції.

Виклад основного матеріалу. Майже половина ВВП України формується за рахунок експорту, а тому стратегічним завданням для країни є масштабне зростання присутності її на зовнішніх ринках. Близько половини ВВП розвинених країн світу формується за рахунок сектору малого і середнього підприємництва. До 70% вітчизняного експорту – сировинна продукція АПК, металургійної, хімічної промисловості та мінеральної сировини [12]. Отож, основними економічними акторами на зовнішньому ринку є великі підприємства, тоді як питома вага малих і середніх підприємств у структурі підприємництва складає майже 97%, а отже, держава має створити умови їх активного включення в експортну діяльність.

В економічних зв'язках України із зарубіжними державами використовується науково-технічне співробітництво (торгівля патентами, ліцензіями, технічним досвідом «ноу-хау» тощо), яке сприяє прискоренню темпів економічного розвитку, втіленню у практику найновіших технічних досягнень, раціональному використанню природних ресурсів, автоматизації і механізації технологічних процесів, скороченню строків будівництва сучасних підприємств, підвищенню ефективності капіталовкладень, розширенню сфери міжнародних відносин. Науково-технічне співробітництво здійснюється у формах [5]:

- матеріальній, тобто через обмін продукцією, насамперед наукоємною, створеною за найновішими технологіями;
- нематеріальній – у вигляді креслень, формул, обміну інформацією, літературою та ін.;
- послуг фахівців і технічного персоналу в галузі менеджменту, маркетингу, контролю за якістю.

Науково-технічне кооперування між фірмами здійснюється у формі консалтингу (технічного консультування та експертизи проектів), лізингу (оренди промислового і науково-дослідного устаткування).

У зовнішньоекономічних зв'язках України використовується і така форма економічного співробітництва, як кредити. В сучасних умовах нестабільності економічного розвитку Україна зацікавлена в надходженні іноземних інвестицій в українську економіку. На перспективу Україна зможе надавати цільові кредити в національній валюті зарубіжним державам, підприємствам та іншим споживачам під закупівлю вітчизняної машинно-технічної продукції. Таке кредитування іноземних споживачів сприятиме зовнішньому конвертуванню української грошової одиниці [2].

Створення спільних підприємств – одна з форм економічного співробітництва України із зарубіжними партнерами. Ці підприємства діють самостійно, наділені широкими правами для здійснення експортних та імпорتنих операцій. Спільні підприємства погоджують ціни на спільно вироблену продукцію і укладають відповідні контракти. Їх прибуток розподіляється між учасниками пропорційно вкладу в статутний фонд. На території України діє понад 2,5 тис. спільних підприємств. За участю фірм США створено 120, Німеччини – 40, Австрії – 22 та ряду інших країн. Найбільше їх у місті Києві (204) та Одеській області (143).

Різними є профілі спільних підприємств. Так, львівське виробниче об'єднання «Конвеер» і болгарсько-угорське товариство «Інтрасташ», а також гомельське виробниче об'єднання «Гідроавтоматика» та завод «Данувія» (Угорщина) уклали договір про прямі зв'язки щодо спільного проектування і виробництва автоматизованих транспортно-складських систем і засобів гідроавтоматики.

Налагоджує стосунки із зарубіжними фірмами Міністерство аграрної політики України. Заслугує на увагу співробітництво з фірмою BASF (ФРН) у галузі впровадження інтенсивної технології виробництва сої на основі застосування хімічних препаратів фірми [3].

Перспективним напрямком розширення зовнішньоекономічних зв'язків є створення спеціальних зон «вільного підприємства» на території України (в районі Одеси, на Закарпатті та в деяких інших місцях). Такі зони в Україні з часом сприятимуть прискоренню розвитку її економіки на основі створення умов для залучення іноземного капіталу.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств відбувався в складних умовах втрати ринків збуту, надлишку товарів та послуг, відсутності власних кваліфікованих фахівців, низької конкурентоспроможності продукції, нових принципів цінностей, нових поколінь тощо.

Складність ситуації полягає в тому, що для багатьох підприємств цілі щодо пошуку нових перспективних ринків збуту, активізації співробітництва зі світовими галузевими лідерами, формування обсягу інвестицій для активної експортної експансії не розглядались та не мали необхідного ресурсного забезпечення. За таких умов для забезпечення системності зовнішньоекономічної діяльності та, перш за все, її стратегічної орієнтації необхідно розробити комплекс заходів та етапів управління даною сферою. Для імплементації інноваційного підходу в сферу управління зовнішньоекономічною діяльністю використаємо основні підходи, представлені у роботах [1; 2].

Україна бере участь в економічному співробітництві також з країнами, що розвиваються. У наданих за часів СРСР цим країнам кредитах на пільгових умовах з відшкодуванням протягом 10-12 років частка України становила майже \$ 18 млрд. Традиційні товари експорту країн, що розвиваються, – бавовна, джут, вовна, арахіс, рис, оливкова олія, натуральний каучук, какао-боби, кава, цитрусові, тютюн та ін. Україна вивозить до цих країн машини та промислове устаткування. Так, вантажні автомобілі Кременчуцького заводу поставляються до Індії, Латинської Америки, на Близький Схід; помпи із Сумського заводу – до Індії, Пакистану, Сирії; машини, устаткування, прилади для африканських, азійських і латиноамериканських країн виготовляють з урахуванням їх роботи в умовах тропічного клімату [4].

Підписано угоду про постачання нафти і газу з Ірану в Україну з цією метою створено Українсько-ірансько-азербайджанську компанію, яка у майбутньому має збудувати систему трубопроводів через Росію в Україну (по 45% внески – України та Ірану і 10 % – Азербайджану) [1]. Уго-

да розрахована на 15 років Україна поставлятиме до Ірану машини та обладнання для гірничодобувної і металургійної промисловості, братиме участь у реконструкції металургійних підприємств, доріг та морських портів.

Підписано угоду між Україною і Тунісом про співробітництво в галузі іригації, за якою на туніських іригаційних спорудах працюватимуть українські фахівці. Туніс постачатиме Україні фосфорити.

Останнім часом право на здійснення зовнішньоекономічних операцій надано окремим підприємствам і організаціям, що сприяло підвищенню активності у зовнішньоекономічній сфері. Зареєстровано більш як 30 тис. учасників зовнішньоекономічних зв'язків.

Експорт українських товарів в інші країни світу у 2017 році складає 72,4% всього обсягу експорту товарів, в т.ч. до країн ЄС – 31,5%, у 2018 році експорт товарів з України в інші країни світу складає 79,5%, в т.ч. до країн ЄС – 34,1%, у 2019 році відповідно 83,6% та 37,2%, тобто, доля експорту українських товарів до країн ЄС щорічно збільшується (рис. 1).

Імпорт товарів в Україну з інших країн світу у 2017 році складає 68,2%, в т.ч. з країн ЄС – 38,7%, у 2018 році імпорт товарів з інших країн світу складає 72,1% всього товарного імпорту, в т.ч. з країн ЄС – 40,9%, у 2019 році відповідно 78,2% та 43,7%, тобто щорічно спостерігається підвищення долі імпорту товарів з країн ЄС (рис. 2).

Загальний експорт товарів у 2019 році складає 95,4% обсягів 2018 року, імпорту – 104,6% від рівня 2018 року. Найбільшими експортерами товарів природно є м. Київ, Дніпропетровська, Донецька та Запорізька області.

Детально обсяги експорту – імпорту товарів з країнами ЄС у 2019 році наведено у таблиці (таблиця 1).

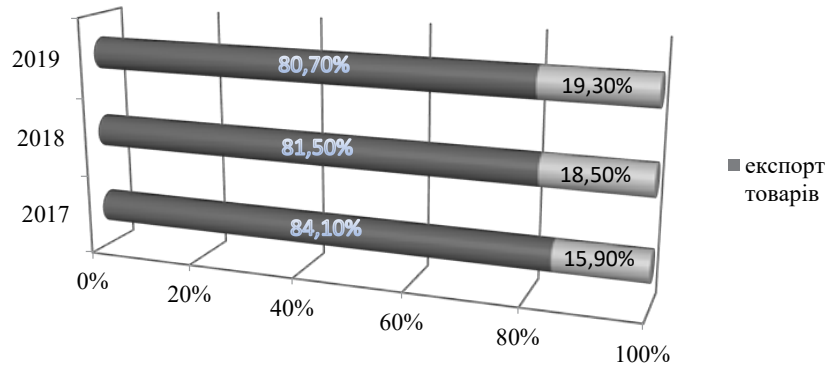

Рис. 1. Структура загального експорту України у 2017–2019 рр. (%)

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України

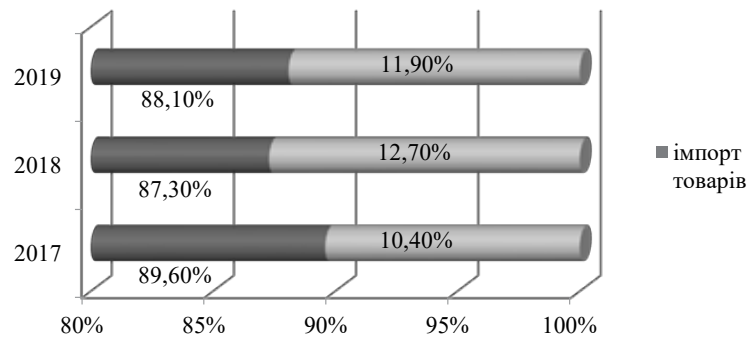

Рис. 2. Структура загального імпорту у 2017–2019 рр. (%)

Загальне сальдо торгівлі товарами з країнами ЄС у 2019 році має від'ємне значення – 2314,9 млн. дол. США. Доля експорту українських товарів перевищує долю товарного імпорту (сальдо позитивне) при торгівлі з Болгарією, Іспанією, Італією, Кіпром, Латвією, Нідерландами, Португалією, Румунією, Словаччиною, Хорватією і Чехією. Найбільші обсяги експорту українських товарів та імпорту – до (з) Італії, Німеччини і Польщі, крім того, багато товарів Україна імпортує з Угорщини.

Аналіз ЗЕД підприємств являє собою комплексне системне вивчення проведення між-

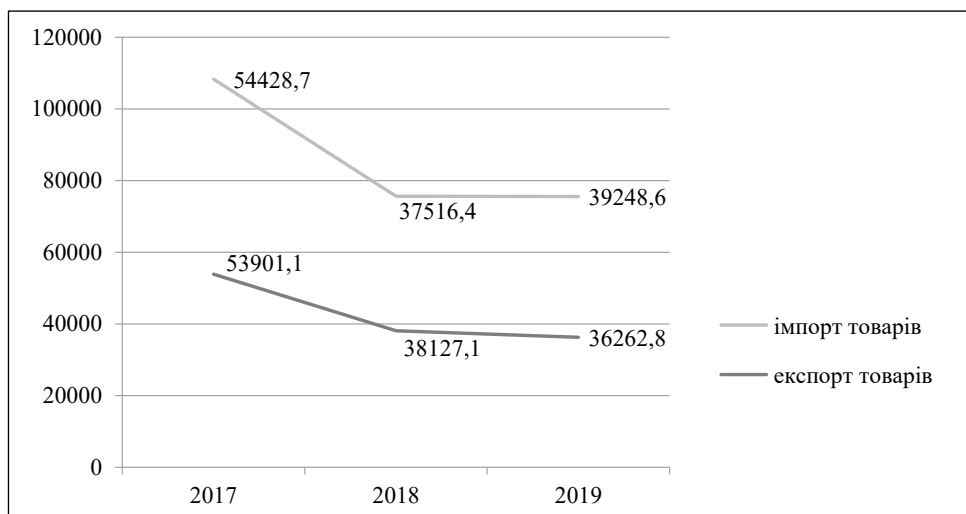

Рис. 3. Динаміка експорту – імпорту товарів у 2017–2019 рр. (млн. дол. США)

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України

Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС у 2019 році

Країни	Експорт	Імпорт	Сальдо
Усього по країнах ЄС	13015209,7	15330156,2	-2314946,5
у тому числі			
Австрія	347167,2	369635,3	-22468,1
Бельгія	296848,8	366777,5	-69928,7
Болгарія	419500,8	253119,2	166381,6
Велика Британія	367897,3	570127,8	-202230,5
Греція	153776,0	238558,9	-84782,9
Данія	144675,3	147614,0	-2938,7
Естонія	66205,7	77499,2	-11293,5
Ірландія	59182,6	75396,4	-16213,8
Іспанія	1043602,6	440750,5	602852,1
Італія	1979843,6	976327,8	1003515,8
Кіпр	61526,1	16922,9	44603,2
Латвія	150267,1	87144,8	63122,3
Литва	236300,5	552614,3	-316313,8
Люксембург	5883,8	57729,5	-51845,7
Мальта	12237,0	16359,3	-4122,3
Нідерланди	905655,0	452611,8	453043,2
Німеччина	1328677,4	3975626,5	-2646949,1
Польща	1977329,6	2324048,2	-346718,6
Португалія	320541,1	45166,6	275374,5
Румунія	569947,1	318202,3	251744,8
Словаччина	468528,8	346331,1	122197,7
Словенія	16261,0	128876,4	-112615,4
Угорщина	909721,0	1608536,1	-698815,1
Фінляндія	48037,7	222957,3	-174919,6
Франція	497949,4	892786,2	-394836,8
Хорватія	26086,5	15147,9	10938,6
Чехія	540950,6	479718,5	61232,1
Швеція	60609,9	273534,6	-212924,7

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України

народних комерційних операцій, функціонування відповідних структурних підрозділів підприємства з метою об'єктивної оцінки досягнутих результатів, виявлення причин відхилення та шляхів підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності [7].

Аналіз ефективності зовнішньоекономічної діяльності потребує використання доступної інформації, та зумовлює утворення певних рівнів обчислення [2]:

– перший рівень передбачає визначення суми прибутку, рівня прибутку до загального обсягу експорту, рентабельності експорту стосовно витрат на здійснення таких операцій на основі бухгалтерської звітності.

– на другому рівні використовується додаткової інформації у межах управлінського обліку, і визначаються: граничні (маржинальні) показники обсягів експорту, змінних витрат та прибутку у розрахунку на одиницю продукції або на одну поставку чи експортну операцію;

– гранична (маржинальна) рентабельність експорту товару (співвідношення граничного прибутку з граничними змінними витратами);

– точка беззбитковості товару, що експортується (відношення постійних витрат до маржи-

нального прибутку); точка беззбитковості для порівняння обсягів експорту з наявною виробничою потужністю підприємства та ін.

– третій рівень передбачає використання внутрішньої та зовнішньої інформації про стан реалізації конкретних товарів на міжнародному ринку, і визначаються показники, які дозволяють обґрунтовувати стратегію зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Вибір методик аналізу залежить від мети аналізу, наявності інформації, часу проведення аналізу та управлінського рівня: на нижчих щаблях управління вирішуються більш прості проблеми і використовуються спрощені методики аналізу, і навпаки, чим вищий рівень управління, тим виникають складніші проблеми, які потребують застосування більш досконалих методик аналізу.

Основними напрямками вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності підприємства є такі [2]:

– аналіз ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств та розробка інноваційного підходу ефективного розвитку;

– виявлення напрямів удосконалення системи управління та планування зовнішньоекономічних зв'язків на рівні підприємства;

– вивчення сучасних аналітичних підходів і методів дослідження зовнішньоторговельних ринків;

– розробка організаційно-економічних заходів підвищення конкурентоздатності експортної продукції;

– розробка заходів підвищення ефективності експортної діяльності вітчизняних товаровиробників;

– формування системи довгострокових цілей зовнішньоекономічної діяльності;

– розробка міжнародної маркетингової стратегії.

Вітчизняний ринок недостатньо місткий та не здатний поглинути всю запропоновану продукцію, що зумовлює необхідність підприємствам виходити на зовнішні ринки, конкуренція на яких значно вища. Тому для забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності підприємству необхідний єдиний стратегічний напрямок розвитку, згідно з яким воно зможе досягти довгострокових конкурентних переваг [1].

Для розробки інноваційного підходу необхідно зробити комплексний аналіз діяльності підприємства. По-перше, необхідно провести комплексний аналіз ефективності ЗЕД з використанням збалансованої системи показників на засадах фінансово-економічного аналізу та складання матриці SWOT, згрупувати економічні показники в збалансовану систему показників. По-друге, треба провести аналіз зовнішнього середовища, який включає в себе оцінку постачальників, конкурентів та споживачів, а також включає аналіз запропонованих підприємством та конкурентами

товарів з метою виявлення можливості заміни товару та стадії його життєвого циклу. По-третє, для визначення ринку привабливості зовнішньоекономічної діяльності підприємства доцільно провести матричний аналіз [3].

Висновки. В умовах втрати традиційних ринків через пандемію хвороби COVID-19 і спричинені нею кризові явища, необхідність пошуку ефективних рішень для розвитку експорту вітчизняної продукції значно підсилюється.

Можна зазначити, що ефективна зовнішньоекономічна діяльність сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, відтворенню експортного потенціалу країни, формуванню раціональної структури експорту й імпорту, підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках, забезпеченню економічної безпеки України, залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах.

На сьогодні, важливим фактором, що стримує розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств є неефективний ступінь впливу на прийняття управлінських рішень і досягнення підприємством позитивних зрушень від втілення у життя результатів діяльності підприємства.

Отже, застосування інноваційного підходу та використання збалансованої системи показників у сфері ЗЕД підприємств сприятиме удосконаленню процесу прийняття стратегічних і тактичних рішень та оптимізації діяльності підприємств.

Список літератури:

1. Гаркуша О.О. Ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н. URL: <http://masters.donntu.edu.ua/2017/fem/garkusha/diss/index.htm>
2. Дунська А.Р. Особливості формування інноваційної стратегії в системі управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2015_12_62
3. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навч. посіб. / за ред. О.В. Шкурупій. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 248 с.
4. Дунська А.Р. Зовнішньоекономічна діяльність: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2017. 688 с.
5. Зоріна О.А., Ксендзук В.В., Гордополов В.Ю. Використання інновацій та функціонування системи управління діяльністю підприємств зовнішньої торгівлі. 2018.
6. Касич А.О. Втілення концепції інноваційного підходу в практику вітчизняних підприємств. *Бізнес-Інформ.* 2014. № 11. С. 290–294.
7. Касич А.О. Стратегія управління експортним потенціалом підприємств важкого автомобілебудування. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/>
8. Каширнікова І.О. Підхід до визначення впливу зовнішніх факторів на управління інноваційним потенціалом будівельного. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_7_16
9. Крейдич І.М. Діагностика впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на процес інноваційно-інвестиційного забезпечення стійкого розвитку промислових підприємств. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_2_80
10. Любич Б.Б. Інноваційне управління на основі показників оцінки стану зовнішньоекономічної діяльності підприємства. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2011_2_21
11. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : підручник / за ред. О.А. Кириченка. Київ: Знання, 2018. 518 с.
12. Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України, в ред. від 17.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80#Text>

References:

1. Garkusha O.A. (2017) Efficiency of foreign economic activity of enterprises. Abstract of the dissertation for the degree of candidate of Economic Sciences. Available at: <http://masters.donntu.edu.ua/2017/fem/garkusha/diss/index.htm> (in Ukrainian)
2. Dunskaaya A.R., Zinchenko D.V. (2015) Osobennosti formirovaniya innovatsionnoi strategii v sistemy upravleniya vneshnoekonomicheskoy deyatel'nosti predprinimatelstva. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2015_12_62 (in Ukrainian)
3. Foreign economic activity of the enterprise: textbook (2012) / edited by O.V. Shkurupiy. Kyiv: Center for educational literature. (in Ukrainian)
4. Dunskaaya A.R. (2017) Foreign Economic Activity: Theory and practice: textbook. Kyiv: Condor, 688 p. (in Ukrainian)

5. Zorina O.A., Ksendzuk V.V., Gordopolov V.Yu. (2018) Use of innovations and functioning of the system of management of foreign trade enterprises. (in Ukrainian)
6. Kasich A.A. (2014) Implementation of the concept of innovative approach in the practice of domestic enterprises. *Biznes-Inform*, no. 11, pp. 290–294. (in Ukrainian)
7. Kasich A.A., Tsygan R.M., Nazarenko K.I. (2016) Strategy of managing the export potential of heavy automobile enterprises. *Effective economy*, no. 12. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/> (in Ukrainian)
8. Kashirnikova I.A. (2016) Approach to determining the influence of external factors on the management of innovative potential of a construction enterprise. *Investments: practice and experience*. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_7_16 (in Ukrainian)
9. Kreidich I.M., Nakonechnaya O.S., Shvets K.M. (2013) Diagnostics of the influence of external and internal factors on the process of innovative and investment support for sustainable development of industrial enterprises. *Efficient economy*, no. 2. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_2_80 (in Ukrainian)
10. Lyubich B.B. (2011) Innovative management on the basis of indicators of assessment of the state of foreign economic activity of the enterprise. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2011_2_21 (in Ukrainian)
11. Management of foreign economic activity: textbook (2018) / Ed. O.A. Kirichenko. Kyiv: Znanie publ., 518 p.
12. Pro skhvalennia Eksportnoi stratehii Ukrainy («dorozhnoi karty» stratehichnoho rozvytku torhivli) na 2017–2021: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy, v red. vid 17.09.2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80#Text> (in Ukrainian)